

The Chinese Road to Socialism

ตามปกตินักเขียนที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องเมืองจีนในระยะหลังๆนี้นั้นมักจะขึ้นต้นคำนำด้วยการโอ้อวดว่า ผู้เขียนได้มีโอกาสไปท่องเที่ยวในประเทศนั้นเป็นระยะเวลายาวนานเท่าใด *The Chinese Road to Socialism* ของนายวิลไรท์กับนายแมคฟาร์เลน จะเป็นข้อยกเว้นของความข้อนี เพราะไม่แต่เฉพาะจะไม่มีคำนำของผู้เขียนเท่านั้น ในบทนำของหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ชาวออสเตรเลียทั้งคู่ได้ชี้ให้เห็นว่า วิถีทางที่นักเศรษฐศาสตร์จะเรียนรู้สภาพของระบบเศรษฐกิจของประเทศหนึ่งๆนั้นอาจทำได้หลายวิธี วิธีหนึ่งก็โดยการอ่านหนังสือและบทความที่นักเศรษฐศาสตร์อื่นๆได้เขียนไว้ วิธีที่สองโดยการศึกษาสถิติทางราชการและสิ่งตีพิมพ์ของรัฐบาลและสถาบันต่างๆ วิธีที่สามโดยการสนทนากับนักเศรษฐศาสตร์ของประเทศนั้น และวิธีที่สี่โดยการท่องเที่ยวในประเทศนั้น อาศัยตา หู จมูก เพื่อสัมผัสระบบเศรษฐกิจของประเทศนั้น หนังสือเล่มนี้เป็นผลรวมของวิธีการทั้งสี่นี้ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ *ประการแรก* เพื่อศึกษาปัจจัยทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมที่มีความสำคัญอย่างมากต่อระบบเศรษฐกิจของจีน *ประการที่สอง* เพื่อศึกษารายละเอียดการปฏิบัติการของปัจจัยเหล่านี้ทั้งหมดเพื่อประเมินผลกระทบของการปฏิวัติทางวัฒนธรรมที่มีต่อนโยบายเศรษฐกิจ การวางแผน เทคโนโลยี และการผลิต

หนังสือเล่มนี้จำแนกออกเป็น 3 ภาค และภาคผนวก 1 ภาค ภาคแรกว่าด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนระหว่างปี 2492 – 2508 ภาคที่สองว่าด้วยผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรมระหว่างปี 2509 – 2511 และภาคที่สามว่าด้วยอุดมการณ์และการเมืองของระบบสังคมนิยมแบบจีน ส่วนภาคผนวกว่าด้วยคำสอน ‘ล่าสุด’ ของมาเซตุง

ในภาคแรก ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงอุดมการณ์ วัฒนธรรมและการเมืองที่เป็นมาในอารยธรรมของจีน ซึ่งมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม และประชาชนชาวจีนทั้งปวง จากนั้นจึงกล่าวถึงสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2492 ซึ่งเป็นปีแห่งการปฏิวัติ รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนเริ่มต้นด้วยการบูรณะประเทศระหว่างปี 2492–2495 วิธีการที่ใช้ก็คือ การควบคุมทางเศรษฐกิจเฉพาะการประกอบการสำคัญๆ เช่น การธนาคาร การพาณิชย์กรรม การรถไฟ และอุตสาหกรรมสำคัญๆอื่นๆ กับการปฏิรูปที่ดิน โดยอาศัยวิธีการเหล่านี้ การบูรณะประเทศ

* บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง *The Chinese Road to Socialism* เขียนโดย E.L. Wheelwright and Bruce McFarlane, (New Your : Monthly Review Press, 1970) ตีพิมพ์ครั้งแรกใน *รัฐศาสตร์สาร* ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 (พฤษภาคม – มิถุนายน 2516) น.98 - 106

ก็ประสบผลสำเร็จอย่างน่าชื่นชม เมื่อการปฏิรูพื้นฐานทางเศรษฐกิจขั้นแรกสำเร็จลุล่วงแล้ว จีนก็ก้าวต่อไปด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกระหว่างปี 2496 – 2500 โดยมุ่งปฏิรูพื้นฐานสำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมตามแผนพัฒนาฉบับนี้ เงินทุนส่วนใหญ่จัดสรรให้แก่อุตสาหกรรมผลิตสินค้าประเภททุน (Capital goods-industries) ด้วยต้องการให้อุตสาหกรรมประเภทนี้จำเริญรุดหน้ายิ่งกว่าอุตสาหกรรมผลิตสินค้าบริโภค (consumer-goods industries) กลยุทธ์ในการพัฒนาระยะแรกเริ่มอาศัยโซเวียตเป็นแบบอย่างที่สำคัญ เพียงแต่ปรับให้เหมาะสมกับสภาพของจีน การวางแผนพัฒนาในระยะเริ่มแรกยังคงเป็นการรวมอำนาจสู่ส่วนกลาง ซึ่งยังความสูญเปล่าทางเศรษฐกิจเป็นอันมาก จีนจึงเริ่มใช้วิธีกระจายอำนาจออกจากส่วนกลาง การผลิตสินค้าประเภททุนยังคงควบคุมโดยพนักงานส่วนกลาง แต่การผลิตสินค้าบริโภคปล่อยให้เป็นที่ของเจ้าพนักงานในแต่ละท้องถิ่น การพัฒนาอุตสาหกรรมในระยะแรกเริ่มได้รับความช่วยเหลือจากโซเวียตเป็นสำคัญ แต่หลังจากที่โซเวียตเลิกให้ความช่วยเหลือโดยสิ้นเชิงในปี 2503 จีนเริ่มยืนบนขาของตนเอง gross fixed investment เพิ่มขึ้นจาก 5.5% ของรายได้ประชาชาติในปี 2493 เป็น 17.9% ในปี 2500 กล่าวโดยทั่วไป จีนสามารถบรรลุเป้าหมายด้านอุตสาหกรรมที่กำหนดไว้ในแผนฉบับแรกเป็นส่วนใหญ่ ทางด้านการเกษตรกรรม จีนเริ่มต้นด้วยการใช้ระบบนารวม และติดตามด้วยระบบการสหกรณ์ ซึ่งตามความเห็นของผู้เขียนมีข้อดีอย่างน้อย 4 ประการคือ *ประการแรก* การสหกรณ์มีส่วนสำคัญในการใช้ประโยชน์จากแรงงานที่มีอยู่อย่างเหลือเฟือ ในการทำงานด้านชลประทานระดับหมู่บ้านหลังฤดูทำนา *ประการที่สอง* การสหกรณ์มีบทบาทสำคัญในการระดมเงินออม และนำเงินออมเหล่านั้นไปลงทุน *ประการที่สาม* การสหกรณ์ยังเป็นผลให้มีการจัดการอย่างมีเหตุมีผลมากขึ้น *ประการที่สี่* การสหกรณ์มีบทบาทสำคัญในการจัดสรรระบบการประกันสังคมที่ดีกว่าเดิม อย่างไรก็ตามโดยเหตุที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกเน้นเฉพาะการพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก การพัฒนาอุตสาหกรรมเบาและการพัฒนาเกษตรกรรมจึงไม่รวดเร็วเท่าที่ควร ในปี 2501 จีนหันมาใช้กลยุทธ์ “การก้าวกระโดดครั้งใหญ่” (The Great Leap Forward) เริ่มใช้ระบบคอมมูน ซึ่งเน้นถึงระบบสังคมนิยมทางเกษตรกรรมเพื่อเพิ่มผลผลิตส่วนเกินทางการเกษตร และเพิ่มช่องโอกาสการลงทุนทางเกษตรกรรมและอื่นๆ กับเริ่มใช้นโยบายอุตสาหกรรมแบบ “เดินด้วยขาทั้งสอง” (Walking on two legs) ซึ่งหมายถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ใหญ่ กลาง พร้อมๆ กันไป และการใช้เทคนิคการผลิตสมัยใหม่กับเทคนิคการผลิตของท้องถิ่นพร้อมๆ กันไป ในแง่นี้แบบแผนการพัฒนาอุตสาหกรรมของจีนเริ่มผันแปรจากกลยุทธ์ของโซเวียต เพราะโซเวียตเริ่มต้นกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมด้วยการให้ความสำคัญแก่อุตสาหกรรมหนักเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นที่ถกเถียงกันในหมู่นักเศรษฐศาสตร์รัสเซียในทศวรรษ 1920 เป็นอันมาก แต่จีนเริ่มประจักษ์ว่า กลยุทธ์การพัฒนาอุตสาหกรรมเช่นนี้ก่อหายนภัยทางเศรษฐกิจเพียงใด ไม่เฉพาะแต่เทคนิคการผลิตที่อาศัยทุนมากๆ (capital-intensive

technique) ซึ่งเป็นหัวใจของอุตสาหกรรมหนัก จะไม่เหมาะสมกับประเทศที่มีประชากรล้นหลาม เช่นจีนเท่านั้น หากทว่ายังก่อให้เกิดปัญหาภาระในการพัฒนา ความจำริญเติบโตที่แตกต่างกัน ระหว่างส่วนต่างๆของระบบเศรษฐกิจ และปัญหาแรงงานทะลักเข้าสู่ภาคตัวเมืองอีกด้วย เหตุฉะนี้ จึงเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดกลาง ทั้งภายในและภายนอกคอมมูนต่างๆ และพยายามกระจายการพัฒนาอุตสาหกรรมไปยังคอมมูนและจังหวัดต่างๆ โรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก อาจผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเบา เฉากเช่นกระดาษ ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคการผลิตที่ใช้ทุนมากๆ หรืออาจผลิตสินค้าอุตสาหกรรมหนัก ซึ่งรวมทั้งสินค้าประเภททุน แต่พยายามเน้นถึงการนำเทคนิคการผลิตที่อาศัยแรงงานมากๆ (labour-intensive technique) นโยบายเช่นนี้นับเป็นคุณต่อประเทศจีน เป็นอันมาก กล่าวคือ *ประการแรก* สำหรับอุตสาหกรรมซึ่งมีแหล่งวัตถุดิบและตลาดใกล้คอมมูน การกระจายการประกอบการย่อมเป็นไปได้ ข้อถกเถียงว่าด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาเหล่านี้ครอบคลุมทั้งอุดมการณ์ทางการเมือง แนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์ ศิลป และวัฒนธรรม ผู้เขียนมีความเห็นว่า การที่นโยบายเศรษฐกิจใหม่ (NEP) ยอมรับเอาลัทธิบูคารินไปใช้ แสดงให้เห็นว่าการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจตกอยู่ในอำนาจของพวกเขา การปฏิวัติวัฒนธรรมในปี 2509 มีจุดมุ่งหมายส่วนหนึ่งที่ข้อยแย้งอำนาจจากผู้นำฝ่ายขวา (ซึ่งรวมทั้งนายลิวเฉาจิ) เหล่านี้ เพื่อหันกลับไปใช้กลยุทธ์การบริหารเศรษฐกิจตามแบบอย่างที่เหมาะสมจะดูว่างไว้

ผู้เขียนมิได้กล้าหาญชาญชัยพอที่จะระบุว่า อะไรเป็นต้นตอของการปฏิวัติวัฒนธรรมโดยชนชั้นกรรมาชีพ ดังเช่นนักวิชาการตะวันตกมากมาย นับเป็นข้อดียิ่ง เนื้อหาในตอนนี้อ่อนข้างละเอียดและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ แนวความคิดเบื้องต้นของการปฏิวัติวัฒนธรรมก็เพื่อที่จะเน้นความสำคัญของปัจจัยมนุษย์ที่มีต่อกระบวนการพัฒนา คุณค่าพื้นฐาน ความคิด และแรงจูงใจของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่มีผลต่อความเป็นไปของสังคม แม้ว่าการปฏิวัติทางการเมืองและการปฏิวัติทางเศรษฐกิจจะสัมฤทธิ์ผล แต่การปฏิวัติจะมีได้ชื่อว่าประสบความสำเร็จ หากยังไม่มีปฏิวัติจิตใจมนุษย์ ปัจจัยดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ถูกละเลยมาโดยตลอดในหมู่ประเทศด้อยพัฒนามากมาย อย่างไรก็ตาม ดังที่ผู้เขียนชี้ให้เห็น การปฏิวัติวัฒนธรรมหาได้มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงเทคนิคการวางแผนอย่างสำคัญไม่ ต่างกันแต่เพียงว่า ผู้จัดการโรงงานซึ่งเดิมต้องปรึกษาหารือคณะกรรมการปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องหันมาปรึกษาคณะกรรมการส่วนท้องถิ่นของคณะปฏิวัติวัฒนธรรมแทน แต่การปฏิวัติวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงแรงจูงใจในการประกอบการ โดยพยายามเลิกลี้มแรงจูงใจด้านกำไรและผลตอบแทนในการทำงานเสีย โดยที่ค่าจ้างยังคงมีอยู่ รายละเอียดในเรื่องเหล่านี้ปรากฏอยู่ในบทที่ 7 ความพยายามในการเปลี่ยนการจัดสรร material incentives มาเป็น non-material incentives หรืออีกนัยหนึ่ง moral incentives นับเป็นหัวใจของคำสอนของมาเซตง สังคมแบบสังคมนิยมจะมีเสถียรภาพอยู่มิได้หาก

แรงจูงใจที่ปรากฏอยู่ในระบบทุนนิยมยังคงมีบทบาทสำคัญต่อความเป็นไปของสังคมนี้ และถ้าหากแรงจูงใจและระบบคุณค่าเหล่านี้ยังไม่มีเปลี่ยนแปลง มีช้ำมีนานสังคมก็จะหันกลับไปสู่ระบบทุนนิยมอีก นักเศรษฐศาสตร์ตะวันตกเป็นอันมาก รวมทั้งนายแฮร์รี จี. จอห์นสัน ต่างมีความเห็นว่าเป็น *moral incentives* ไม่อาจมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ แต่ทัศนคติเช่นนี้ยึดถือโครงสร้างของสังคมตะวันตกเป็นแบบอย่างในการวิเคราะห์ สังคมที่ยังมีลักษณะเป็นสังคมเกษตรและอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกยังมีไม่มากเฉกเช่นจีน ข้อเสนอเช่นนี้จะถูกต้องหรือ ผู้เขียนทั้งสองมีความเห็นเอนเอียงไปทางข้อสรุปดังกล่าวนี้ แม้ผู้เขียนจะได้เรียนรู้อารยธรรม วัฒนธรรม และระบบคุณค่าของจีนดีพอ ก็ยังมีความเห็นว่า ไม่มีสังคมใดประเทศใดที่สามารถพัฒนาได้โดยอาศัย *moral incentives* ล้วนๆ

ถ้าหากจะกล่าวว่ *The Chinese Road to Socialism* ว่าเป็นโฆษณาชวนเชื่อของพวกฝ่ายซ้าย เพราะเหตุที่หนังสือเล่มนี้เขียนโดยผู้นิยมชมชื่นจีนแดง ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ของพวกฝ่ายซ้าย และเขียนคำนำโดยนักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำของพวกฝ่ายซ้าย (นางโจน โรบินสัน) ข้อกล่าวหานี้ปราศจากมูลใดๆ ใครก็ตามที่มีสำนักแห่งวิชาการคงมีความเห็นไม่ต่างไปว่า นี่เป็นหนังสือประวัติศาสตร์เศรษฐกิจจีนแผ่นดินใหญ่ที่ดีเยี่ยมอีกเล่มหนึ่ง ผู้เขียนไม่เพียงแต่แจกแจงข้อโต้แย้งในประเด็นต่างๆ ระหว่างผู้ที่เห็นว่ารูปแบบการพัฒนาของจีนเป็นแบบอย่างแห่งความล้มเหลว กับผู้ที่เห็นว่าแบบแผนการพัฒนาของจีนเป็นแบบอย่างที่น่าชื่นชมเท่านั้น หากทว่ายังพยายามชี้ให้เห็นว่า นโยบายทางเศรษฐกิจต่างๆ ของจีนมีส่วนใดบ้างที่ล้มเหลว และส่วนใดบ้างที่สัมฤทธิ์ผล และถ้าหากจะกล่าวหาสถิติที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ว่าเป็นโฆษณาชวนเชื่อ เราก็น่าจะถามตัวเองว่ามีสถิติใดบ้างที่ไม่ใช่มุสาวาท ในแง่นี้น่าจะชมเชยผู้เขียนที่พยายามเตือนผู้อ่านอยู่เนืองๆว่า ตัวเลขใดบ้างที่มีข้อชวนสงสัย ความพยายามในการวางตัวเป็นกลางของผู้เขียนย่อมมีส่วนทำให้หนังสือเล่มนี้น่าเชื่อถือมากขึ้น แต่แน่นอนที่สุดแนวความคิดทางการเมืองของผู้เขียนย่อมมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อความเห็นที่ปรากฏในหนังสือนี้